

Jean Claude Larchet

Originea, natura și sensul pandemiei actuale

8 aprilie 2020

interviu realizat de de Jivko Panev¹

J. C. Larchet, sunteți unul dintre primii care ați avut o reflecție teologică despre boală, suferință, medicină. Cartea dvs. "Teologia bolii", apărută în 1991, a fost tradusă în numeroase limbi și, în legătură cu epidemia de covid-19, va apărea în viitor traducerea ei în japoneză. Ați publicat și o reflecție despre suferință: "Dumnezeu nu dorește suferința oamenilor", care și ea a apărut în diferite țări.

Mai întâi de toate, care este părerea dvs. generală privind epidemia cu care ne confruntăm acum?

Nu sunt mirat: de milenii se produc două mari epidemii într-un secol și multe alte epidemii de mai mică importanță. Frecvența lor crește totuși din ce în ce mai mult și concentrarea populației în civilizația noastră urbană, circulația favorizată de mondializare, ca și multiplele mijloace de transport rapide le-au trasformat cu ușurință în pandemii. Actuala epidemie era deci previzibilă și a fost anunțată de epidemiologi care nu s-au îndoit de venirea sa, neanticipând decât momentul și forma în care va apărea. Ceea ce este surprinzător este faptul că anumite state nu s-au pregătit pentru ea (Italia, Spania, chiar și Franța), nu au pregătit personalul medical, structurile spitalicești și materialele necesare pentru a se confrunța cu acest flagel; au lăsat să se degradeze spitalul

¹ Interviuul e disponibil în limba franceză, pe websitul [orthodoxie.com](https://orthodoxie.com/lorigine-la-nature-et-les-sens-de-la-pandemie-actuelle-une-interview-de-jean-claude-larchet-par-orthodoxie-com/) (<https://orthodoxie.com/lorigine-la-nature-et-les-sens-de-la-pandemie-actuelle-une-interview-de-jean-claude-larchet-par-orthodoxie-com/>)

și să fie externalizată (în China, ca și în celelalte țări) producția de medicamente, care lipsește acum crunt.

Bolile sunt omniprezente în istoria umanității și nu e om care să nu se confrunte cu ele în cursul vieții sale. Epidemiile sunt, simplu vorbind, boli care sunt deosebit de contagioase și se răspândesc rapid la o parte importantă de populație. Caracteristica covid-19 este că el afectează grav sistemul respirator al persoanelor vârstnice sau fragilizate de alte patologii și că are un grad ridicat de contagiozitate, care saturează rapid sistemele de ATI printr-un număr mare de persoane atinse de boală simultan într-un interval scurt de timp.

Bisericile ortodoxe au reacționat în etape, cu viteze și în forme diferite. Cum vedeți acest fapt?

Trebuie spus că diferite țări nu au fost atinse de epidemie în același timp și nici în aceeași măsură și fiecare Biserică locală și-a adaptat reacția la evoluția bolii și la măsurile luate de state. În țările cele mai afectate, decizia de a opri slujbele a fost luată rapid, doar la câteva zile distanță. Neprevăzând o astfel de oprire ca imediată, anumite Biserici (ca cea Rusă) au luat măsuri de a opri contaminarea posibilă în cadrul slujbelor liturgice sau al acordării Sfințelor Taine; astăzi ele sunt constrânse să ceară credincioșilor să nu mai vină la biserică.

Aceste măsuri diferite au suscit discuții și chiar polemici din partea clerului, a comunităților monahale, a credincioșilor, a teologilor....

Un prim subiect de polemică a fost decizia anumitor Biserici de a modifica modalitățile de împărtășire euharistică.

Referitor la aceasta, trebuie să facem distincția dintre două lucruri: cele doar legate de împărtășire și împărtășirea propriu-zisă.

Poate exista un risc de contaminare prin cele legate de împărtășire: pânza cu care sunt șterse buzele celui care se împărtășește (cum se petrec faptele în anumite parohii rusești) sau când se bea, după împărtășire, cum este obiceiul tot în Biserica Rusă, "zapivka" (amestec de apă și vin) din aceleași pahărele. Din această cauză în primul caz s-a decis folosirea de șervețele de hârtie iar în cel de-al doilea de pahare de unică folosință (ambele fiind arse apoi), fapt care nu suscită nici o obiecție.

În ceea ce privește Împărtășania însăși, mai multe Biserici au renunțat la modalitatea tradițională de a o face, care este de a o introduce cu Sfânta linguriță în gură. Unele Biserici au trecut la vărsarea direct în gura larg deschisă

a conținutului, păstrând o distanță față de ea, altele – precum Biserica Rusă – au propus să dezinfecteze lingurița în alcool între două împărtășiri sau să folosească lingurițe de unică folosință care erau apoi arse. Cred că nici o Biserică nu presupune că Trupul și Sângele lui Hristos, despre care toate rugăciunile de dinainte și de după împărtășire amintesc că sunt date ”pentru sănătatea sufletului și a trupului”, ar fi prin ele însele un factor de contaminare (nu găsim această idee decât într-un singur articol – devenit viral pe internet, de aceea îl și citez – al arhimandritului Chiril Hovurun, care este o sumă de erezii). Dar îndoielile se leagă de lingurița însăși și aceasta suscită o dezbatere, unii considerând că ea atingându-se de Trupul și Sângele lui Hristos este dezinfectată și protejată de Acestea. Cei din urmă subliniază că preoții, în marile biserici în care în mod inevitabil printre credincioși se află și bolnavi de toate felurile, consumă la sfârșitul Liturghiei Sfintele Daruri fără să fi contractat vreo boală. Ei mai subliniază că, în timpul marilor epidemii din trecut, preoții au împărtășit credincioși contaminați fără a fi ei înșiși contaminați. Privitor la acest ultim punct, nu am o informație sigură din documente istorice. Din contra, comentariul pe care sfântul Nicodim Aghioritul (care a trăit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), în al său ”Pidalion” (culegere de canoane ale Bisericii Ortodoxe și comentarii pe seama lor) îl face la canonul 28 al celui de al VI-lea Sinod Ecumenic admite că ”preoții pot face vreo modificare în vreme de ciumă” în modul de a acorda împărtășania celor bolnavi ”punând Pâine sfințită în vreun vas sfânt, ca muribunzii și bolnavii să poată să ia cu lingurițe sau ceva similar”, ”vasul și lingurițele trebuind să fie apoi puse în oțet și oțetul vărsat într-un puț de adâncime sau ceva similar, mai sigur și canonic”. Asta presupune că în vremea sa (și probabil de dinainte) era admis ca să fie dată Împărtășania cu mai multe vase și lingurițe și ca acestea apoi să fie dezinfectate (oțetul având, prin gradul său de alcool și aciditatea sa, proprietăți antiseptice și antifungice – care, în paranteză fiind spus, ar fi total insuficiente în cazul covid-19). Pe acest text, citat chiar într-un manual de referință al marelui liturgist rus din secolul al XIX-lea, S.V. Bulgakov, a sprijinit Biserica Rusă măsurile amintite.

Eu cred că, cel care are o credință suficient de puternică pentru a se împărtăși cu încredere cu lingurița nu are nici un risc și că Bisericile care au luat hotărâri speciale au făcut aceasta, în cel mai bun caz, având în vedere pe credincioșii cu o credință mai slabă și având îndoieli. Bisericile au urmat oarecum sfatul sfântului Pavel care spune: ”Am fost slab cu cei slabi, ca să-i câștig” (1Corinteni 9,22). Trebuie amintit că Împărtășania nu are un efect magic: ca toate tainele, harul este deplin, dar receptarea lui este proporțională

cu credința primitivului (Părinții greci folosesc cuvântul **"analogia"** pentru a desemna această proporționalitate) așa cum spune și sfântul Pavel și cum se amintește în rugăciunile de dinaintea împărtășirii, că cel care se împărtășește cu nevrednicie poate deveni bolnav cu trupul și sufletul (1 Corinteni 11, 27-31) sau se poate împărtăși "spre osândirea sa".

În orice caz, fiecare Biserică locală este suverană de a lua, prin iconomie, orice măsuri utile în fiecare situație particulară.

Al doilea subiect de polemică a fost închiderea bisericilor și orprirea slijbelor liturgice.

Trebuie subliniat mai întâi că majoritatea statelor nu au ordonat închiderea bisericilor, limitând doar accesul la câteva persoane, apoi vizitele doar la indivizi izolați; dar măsurile de distanțare au făcut orice deplasare sau vizită imposibile. În majoritatea Bisericilor locale slujirea Liturghiei continuă totuși cu preot, cântăreț, eventual un diacon și un slujitor (cu excepția Greciei, unde aceasta a fost interzisă inclusiv în mănăstiri, ceea ce este paradoxal, fiind vorba despre o țară cu o puternică identitate ortodoxă în care Biserica beneficiază de o recunoaștere oficială de către stat).

Extremiștii au elaborat teorii conspiraționiste, văzând în spatele deciziilor statelor voința anumitor grupuri de influență care urmăresc distrugerea creștinismului. Ei au făcut o paralelă cu perioada de persecuții din primele secole, chemând creștinii la rezistență și citând martirii ca exemplu. Aceste poziții sunt evident excesive și paralela cu perioada persecuțiilor abuzivă. Nu se cere creștinilor să renunțe la credința lor și să adore un alt dumnezeu. Bisericile nu sunt închise și limitările de frecventare a lor sunt temporare. Statele nu își fac decât datoria de a proteja populația luând singura măsură posibilă – izolarea- pentru a limita contagiunea, pentru a-i îngriji mai bine pe cei bolnavi și a limita numărul deceselor.

Voi mai adăuga că Biserica nu este un loc magic, total la adăpost de lumea înconjurătoare, în care nu se poate contracta nici o boală, mai cu seamă cea foarte contagioasă. Este adevărat că în vechime, când erau epidemii, atitudinea era diferită: oamenii se adunau în biserici și se înmulțeau procesiunile. Ceea ce se uită este faptul că bisericile deveneau morgi. Astfel, în timpul marilor epidemii pe care le-a cunoscut Imperiul bizantin, nu era rară situația în care bisericile erau pline de cadavre.

Biserica are datoria de a proteja sănătatea și viața credincioșilor săi, dar de a-i proteja și pe cei din afară pe care ei i-ar putea contamina și de a nu complica munca celor care îngrijesc, care, dacă sistemul este saturat, riscă să nu mai poată trata pe toată lumea, să trebuiască să facă o triere, altfel spus să abandoneze și să lase să moară persoanele mai fragile. De altfel, dacă sunt prea mulți morți dintr-o dată nu li se pot asigura nici funeralii: noi toți am fost întristați să vedem în Italia un șir de camioane ale armatei ducând zeci de morți direct la crematoriu, fără nici o prezență a familiei sau a unui preot...În China au ars în lanț mii de cadavre și doar câteva săptămâni după aceea familiile au putut să vină să recupereze cenușa părinților defuncți de pe palete pe care se înșirau urne funerare.

Comunitățile monahale (inclusiv cele din Muntele Athos) au luat toate decizia, închizându-și porțile, de a-i proteja pe vizitatori și pelerini față de o contaminare reciprocă, dar și pe membrii lor, ceea ce le permite să slujească Liturgia și să își îndeplinească îndatoririle lor esențiale, de care noi avem nevoie în mod deosebit în această perioadă: să se roage pentru lume.

Faptul că, pentru o perioadă, a devenit imposibil să te împărtășești e receptat de unii credincioși ca o problemă gravă. Există unii extremiști care văd în aceasta efectul reușit al unui complot anti-creștin...

Nu împărtășesc ideile acestor teorii conspiraționiste care pun în cauză oameni sau organizații, cu atât mai mult cu cât, am spus-o, epidemiile sunt recurente și ciclice în istoria umanității; gândesc totuși că în cazul acestei epidemii și a consecințelor sale diavolul lucrează; vă voi spune de ce în continuare.

Privitor la lipsirea de Împărtășanie se pot spune mai multe lucruri. Cei care sunt obișnuiți să se împărtășească săptămânal (sau mai des) și primesc puteri înnoite pentru viața lor suferă mult în această situație și îi înțeleg. Cu titlul de consolare se poate aminti că sfânta Maria Egipteanca, pe care o sărbătorim solemn în a cincea duminică a Postului Mare nu s-a împărtășit decât o dată în viața sa, chiar înainte de moarte și că în vremea sa (acest fapt e amintit în viața sa pe care o citim în biserică cu prilejul sărbătoririi sale) era obiceiul ca monahii care trăiau în obște să se retragă singuratici în pustie la începutul Postului Mare și să nu revină în mănăstire decât în Joia Mare pentru a se împărtăși. Se mai poate spune că Părinții care trăiau în pustie se împărtășeau cel mult o dată pe an. Noi suntem acum supuși la aceeași îndepărtare de Împărtășanie în timpul Postului Mare și putem astfel, datorită izolării în

apartamentul nostru (care a devenit pentru mulți, în lumea noastră, neconținut în agitație și în ocupații exterioare, la fel de auster ca și un pustiu) să împărtășim un pic experiența lor. Putem extrage din aceasta anumite beneficii. Mai întâi astăzi, mai ales în diasporă, împărtășirea este deasă (în timp ce acum câteva decenii ea era, din contra, rară), în asemenea măsură că există riscul să se banalizeze. Acum câțiva ani am vorbit cu Mgr Athanasie Jevtic, care mi-a spus că este folositor să postim periodic de Împărtășanie, ca să regăsim sensul importanței sale și ca să ne apropiem de ea simțind cu adevărat dorința și nevoia. Apoi, să amintim că efectele împărtășirii nu se risipesc după ce ai primit-o. Efectele sale sunt proporționale cu calitatea primirii noastre, iar receptivitatea noastră privește nu doar starea de pregătire pentru împărtășire dar și simțirea noastră față de ea după ce am primit-o. Pentru a ne ajuta, Biserica ne oferă o serie de rugăciuni înainte și după împărtășire. Cunosc mai mulți duhovnici care le cer fiilor duhovnicești să citească în fiecare zi rugăciunile de după împărtășire până la următoarea împărtășire ca să păstreze conștiința "darurilor prețioase primite" și să continue să actualizeze harul pe care ele ni-l aduc.

Ce gândiți despre imposibilitatea de a participa la slujbele liturgice?

Cred că este posibil de a face la tine acasă anumite slujbe în formele consacrate pentru absența preotului, citind mai ales Tipicul (?) în locul Liturghiei, deși evident el nu o poate complet înlocui, deoarece lipsește esențialul: slujirea Sfintei Jertfe care nu poate fi îndeplinită decât de un preot. Mulți credincioși au textele liturgice acasă (mai ales Micul euholog (?) creat special pentru o slujire acasă, în absența unui preot); dacă nu, majoritatea textelor pot fi găsite pe internet. Se poate totodată extinde practicarea rugăciunii lui Iisus: la Muntele Athos micile comunități sau pustnicii care trăiesc în pustie și nu au preoți, înlocuiesc slujbele cu un număr de invocări adresate lui Iisus Hristos, Mamei lui Dumnezeu și altor sfinți.

Sfântul Efrem de Katunakia, având ca referință pe sfântul Ioan Hrisostom, spunea: "Oamenii din lume care nu pot merge la biserică nici sâmbătă nici duminică pot face din sufletul lor un altar spunând rugăciunea."

În țările ortodoxe este posibil să fie urmărită Liturghia în direct la televiziune sau pe internet, așa cum o fac în mod obișnuit multe persoane în vârstă sau bolnave care nu se pot deplasa. Aceasta nu înlocuiește o participare reală, cu o prezență în sânul comunității, dar totuși este posibilă o asociere la slujire și simțirea unui sentiment de apartenență comunitară în același timp,

comuniunea bisericească extinzându-se dincolo de cele văzute și de persoanele prezente (este ceea ce se numește "comuniunea sfinților").

Într-un comunicat recent Mitropolitul de Pergam, Ioan Ziziulas, condamnăm decizia anumitor Biserici de a închide bisericile și a opri slujbele, afirma că dacă Liturgia nu este slujită nu mai există Biserică. Ce păre aveți?

Poziția sa se înțelege având în vedere doctrina sa personalistă care acordă primordialitate relației și care identifică din acest motiv Liturgia cu sinaxa (adunarea credincioșilor) mai mult decât cu Jertfa euharistică însăși. În fapt Liturgia continuă să fie slujită în toate bisericile (în mănăstiri, dar totodată într-un număr restrâns în multe biserici). Și aceasta este ceea ce este important. Valoarea liturghiei nu depinde de numărul celor prezenți, nici valoarea Sfintei Jertfe de numărul de liturghii slujite. Când sute de mii de biserici slujesc simultan Liturgia ele actualizează (este sensul cuvântului "anamneză", care desemnează inima Liturghiei) Jertfa unica a lui Hristos. Dacă nu s-ar sluji decât o singură liturghie, inclusiv de către una singură dintre bisericile locale, această unică Jertfă ar avea aceeași forță, ea s-ar extinde la tot universul. În ceea ce privește credincioșii, să amintim că Liturgia Sfântului Vasile cel Mare, pe care o slujim în duminicile din Postul mare, prevede explicit eventuala lor absență, o rugăciune cerând lui Dumnezeu să își amintească de "cei care sunt absenți din motive întemeiate", fapt care îi asociază pe aceștia într-o anumită măsură credincioșilor prezenți și harului care le este acordat.

Cum să trăim izolarea? Aparent aceasta pune probleme contemporanilor noștri...

Noi avem șansa că această carantină impusă de stat coincide cu "cele 40 de zile sfinte" ale Postului Mare. Tradițional, pentru noi ortodocșii, ea este o perioadă în care ne limităm ieșirile, distracțiile și consumul; tradițional profităm de această perioadă de calm și de mai mare singurătate, ca să ne reîntoarcem la noi înșine, să facem mai multe lecturi duhovnicești și să ne rugăm mai mult. Pentru aceasta, avem experiența din anii trecuți; va trebui să prelungim efortul cu câteva săptămâni.

În mod global, izolarea este un bun prilej să experiem **Isihia**, atât de prețioasă spiritualității ortodoxe, o stare de însingurare și mai cu seamă de liniștire exterioară și interioară, să ne odihnim de mișcarea neîncetată, de zgomotul și stresul legate de condițiile obișnuite de viață și de a reloai interioritatea noastră, ceea ce Părinții isihaiști numesc "locul inimii".

Izolarea permite de asemenea cuplurilor și copiilor să fie împreună mai des decât de obicei și este binefăcător pentru toți. Desigur, acestea nu funcționează de la sine întotdeauna, căci unii nu sunt obișnuiți cu viața în comun pe termen lung, dar acesta poate fi tocmai prilejul de a o încerca.

Această întoarcere la sine și la viața de familie nu trebuie totuși să fie o uitare a celorlalți. Milostenia, care face parte din practica obișnuită a postului, poate lua forma unei asistențe mai susținute și regulată a unor persoane pe care le cunoaștem și sunt bolnave, însingurate sau neliniștite. Pentru această asistență, mijloacele de comunicare moderne sunt bune...

Subliniez că mulți dintre concetățenii noștri trebuie să inventeze activități sportive în apartament. În timpul postului avem obiceiul de a face mătăanii. Le putem înmulți (monahii au ca regulă să facă 300 pe zi, unii dintre ei fac până la 3000!). Patriarhul Pavel al Serbiei, care le făcea zilnic până la vârsta de 91 de ani (doar o rană la genunchi l-a oprit!) spunea, având în vedere studiile sale de medicină și sănătatea sa bună, că este cea mai bună gimnastică pe care o poate face omul ca să se mențină în formă...

Să revenim acum, cu voia dvs., la probleme mai teologice. Mai întâi la cine sau la ce putem raporta epidemia actuală și bolile în general?

O epidemie este o boală contagioasă care se răspândește. Se poate spune despre ea tot ceea ce se poate spune despre boală, dar caracterul de extindere masivă la o regiune, la o țară sau la întreaga lume, cum e cazul acum, ridică probleme suplimentare. Nu este de mirare, în discursul religios, să vedem apărând tema Apocalipsei, a sfârșitului lumii, sau ideea unei pedepse divine pentru păcatele oamenilor, cu aluzie la Potop (Facere 6-7), la soarta Sodomei și a Gomorei (Facere 19), la ciuma care a decimat tabăra lui David după recensământ (2 Regi 24, 15) sau la cele șapte plăgi ale Egiptului (Exod 7-11). Se impun deci niște precizări.

În concepția ortodoxă, elaborată de Părinți pornind de la Biblie, păcatul strămoșesc a avut, pe plan fizic, trei efecte : pătimirea (suferința fiind forma sa majoră), stricăciunea (boala fiind forma principală) și moartea, care rezultă din ultima. Păcatul lui Adam și al Evei a constat în despărțirea de Dumnezeu, ceea ce a avut drept urmare pierderea harului, cel care le dădea nepătimire, nestricăciune și nemurire. Adam și Eva fiind prototipul umanității, ei au transmis drept urmare urmașilor lor o fire omenească alterată de efectele distrugătoare ale păcatului lor; dezordinea care a afectat firea umană a afectat întreaga natură, căci omul, despărțit de Dumnezeu, a pierdut statutul său de

rege al creației și a privat făpturile de harul pe care el li-l transmitea ca mijlocitor. Atunci când la geneză întreaga creație era bună, așa cum o crease Dumnezeu (cum ni se spune în cap.1 din Geneză) răul a fost introdus în ea de către om, un rău care nu este doar moral, ci fizic și se traduce printr-o dezordine care afectează ordinea inițială a creației și printr-un proces de distrugere a ceea ce Dumnezeu a rânduit. Pronia lui Dumnezeu a împiedicat, cum subliniază Vladimir Lossky, ca întreaga creație să fie distrusă, dar natura a devenit un câmp de bătălie unde se înfruntă în permanență binele și răul. Organismele vii se bat continuu pentru a elimina microbi, bacterii sau viruși sau alte modificări genetice (datorate îmbătrânirii sau factorilor de mediu) care încearcă să le distrugă până la aceea ca, slăbiți de vârstă, care micșorează capacitatea de apărare imunitară, ei să fie în final învinși și să moară. Bacteriile sau virusurile pot să nu afecteze timp de milenii decât speciile animale sau să fie conservate de ele fără să le afecteze și deodată se transmit la om. Asta s-a întâmplat cu diferite specii de viruși care au provocat epidemii în ultimile decenii.

Ați punctat vinovăția primilor părinți în acest proces. Păcatele urmașilor lor, propriile noastre păcate joacă vreun rol în acest proces? Rugăciunile din Marele Eucholog (cartea oficială de rugăciuni a Bisericii) pentru timp de pandemie, dar și discursul unor episcopi, preoți sau monahi pun în discuție păcatele tuturor, văd în ceea ce se întâmplă un fel de pedeapsă datorată lor și cheamă la pocăință....

În concepția ortodoxă (care diferă de cea catolică a păcatului original) greșeala lui Adam și a Evei sunt personale și nu se transmit urmașilor lor; doar efectele se transmit. Totuși urmașii, de la origini și până în zilele noastre, au păcătuit, cum spune sfântul Pavel în cap.5 din Epistola către Romani, la fel ca Adam, l-au imitat și au confirmat păcatul lui și efectele lui prin propriile lor păcate.

Există deci o vinovăție colectivă pentru relele care afectează lumea căzută, care justifică faptul de a pune în cauză păcatul și a chema la pocăință. Totuși aceasta se aplică la nivel general, pentru a explica originea și persistența bolilor și a altor rele și nu la nivel personal pentru a explica ceea ce i se întâmplă unei anumite persoane în particular sau unui grup de persoane. Anumite boli sunt explicabile prin greșeli personale sau patimi personale (de pildă bolile legate de lăcomia la mâncare sau excesul de alcool sau bolile sexuale transmisibile). Altele survin independent de calitatea spirituală a

persoanelor afectate. Copiii bolnavi nu sunt vinovați de vreo greșeală; sfinții nu scapă nici ei de boli și deseori au mai multe boli decât alții care au o conduită morală dezordonată. Uneori epidemiile ating mănăstiri întregi; de pildă o epidemie a lovit, după Paștele din 346, mănăstirile din Tebaida și a ucis o treime dintre "părinții pustiei" care trăiau acolo, între care pe sfântul Pahomie, părintele monahismului de obște, pe urmașul său pe care îl desemnase și cca. o sută de monahi din fiecare mănăstire din regiune. În timpul marilor epidemii de ciumă din trecut, observatorii creștini erau obligați să constate că boala lovea oamenii de o manieră aleatorie raportat la calitatea morală sau spirituală. Problema raportului dintre boala și păcatul unei persoane sau a părinților a fost pusă lui Hristos, care a răspuns ucenicilor săi apropo de orbul din naștere: "Nici el nici părinții lui nu au păcătuit..." Boala are deci un raport original, principial și colectiv cu păcatul, dar nu are decât în anumite cazuri un raport personal și actual. Cred deci că problema păcatului și a pocăinței în rugăciuni și predici poate fi abordată, dar de o manieră discretă. Persoanele care suferă de boli nu au nevoie să le mai adăugăm și suferința acuzelor de vinovăție, ci au nevoie de susținere, de consolare, de îngrijire cu compasiune și de ajutor ca să își poată asuma spiritual boala și suferința, așa încât să o poată întoarce în avantajul lor din punct de vedere duhovnicesc. Pocăința are sens dacă ea este reîntoarcere, schimbare de stare de spirit (sensul cuvântului grec **metanoia**).

Boala aduce cu sine o serie de întrebări de care nimeni nu scapă: de ce? De ce eu? De ce acum? Pentru cât timp? Ce se va întâmpla cu mine? Orice boală este o interogare cu atât mai vie și mai adâncă cu cât ea nu este abstractă și nici gratuită, ci ea se înscrie într-o experiență ontologică. Această interogare este adesea crucială. Căci boala pune mai totdeauna în discuție fundamentele, cadrele și formele noastre de existență, echilibrele dobândite, folosirea liberă a facultăților noastre fizice și psihice, valorile noastre de referință, relația cu ceilalți, viața noastră însăși, căci moartea se profilează mai puternic decât în mod obișnuit (este cazul mai ales cu această epidemie care afectează în mod imprevizibil și rapid persoane, mai ales vârstnice, dar și pe cele tinere fără ca ele să aibă patologii grave de altfel). Boala este un prilej pentru fiecare persoană să facă experiența fragilității sale ontologice, a dependenței sale, de a se întoarce către Dumnezeu ca Cel care o poate ajuta să o depășească, dacă nu fizic (căci există, ca răspuns la rugăciune, și vindecări miraculoase), cel puțin duhovnicește, și să îi permită să dea un sens prin care să se zidească și fără de care nu ar merge decât către distrugere.

Nu rareori găsim totuși, în rugăciuni chiar din Marele Eucholog sau în altele (canoane sau acatiste), ca și în discursul clerului, care recent s-au înmulțit pe internet, ideea că această epidemie a fost trimisă de Dumnezeu (sau prin arhanghelii Săi sau îngerii) pentru a-i trezi pe oameni, a-i aduce la pocăință și la întoarcere, într-o lume devenită complet materialistă și în uitare de Dumnezeu....

Cum tocmai am spus, sunt de acord să spunem că această încercare (ca orice încercare din viață) este prilejul unei interogări, a unei analize a conștiinței, a unei întoarceri la Dumnezeu și la o viață mai duhovnicească.

M-am referit la persoană. Dar este evident - și în presă sunt multe articole care o semnalează- că această epidemie pune în cauză fundamentele, organizarea și modul de viață materialist și consumerist al societăților noastre moderne, falsele sentimente de securitate pe care ele le extrag din progresul științei și al tehnicii; ea arată de asemenea iluziile transumanismului, căci, așa cum o spun acum specialiștii, noi viruși nu vor înceta să apară și epidemiile nu doar că vor exista, dar se vor înmulți în viitor, lăsând adesea pe om neputincios (gândiți-vă că încă nu s-a găsit un vaccin sau un remediu pentru simple gripe, care afectează anual o mare parte a populației și care sunt datorate unui virus din familia coronavirus).

Dar, cu tot respectul pe care îl am față de preoți și rugăciuni, la care faceți aluzie, sunt șocat de modul lor de a-L vedea pe Dumnezeu și acțiunea Sa față de om. Este o modalitate de a-L vedea proprie Vechiului Testament, dar pe care Noul Testament a schimbat-o. Exista în Vechiul Testament ideea că dreptii erau prosperi pentru că ei erau răsplătiți de Dumnezeu, în timp ce păcătoșii erau cu dreptate pedepsiți prin toate felurile de rele. Noul Testament a pus capăt acestei logici și modul său de a vedea este prefigurată de Iov. Discursurile clerului la care faceți trimitere amintesc de prietenii lui Iov, care corespund silogismului "Tu ai tot felul de nenorociri, deci Dumnezeu te-a pedepsit și dacă El te-a pedepsit înseamnă că tu ești păcătos". Iov refuză această idee, anume că Dumnezeu ar fi putut să îl pedepsească. Noul Testament ne descoperă un Dumnezeu al iubirii, un Dumnezeu compătimitor și milostiv care vrea să-l mântuiască pe om prin intermediul iubirii și nu prin pedepse. Ideea că Dumnezeu a răspândit acest virus în lume sau prin arhangheli sau îngerii (cum citim efectiv în unele texte) mi se pare într-o oarecare măsură blesfemătoare, chiar dacă se referă la o pedagogie divină care folosește răul în vederea binelui și ar face astfel, în mod straniu, din rău un bine.

Dumnezeu este pentru noi un Tată, noi suntem copiii Lui. Care tată, dintre noi, ar avea ideea de a inocula un virus copiilor săi cu scopuri pedagogice? Care tată, din contra, nu suferă să vadă pe copiii săi bolnavi, suferind și riscând să moară?

Unii teologi atribuie cauzele bolii, ale suferinței și ale morții lui Dumnezeu, pentru că ei se tem că, în maniera maniheenilor, dacă nu le atribuie lui Dumnezeu s-ar putea considera că ar fi alături de Dumnezeu, principiul binelui, un principiu al răului care să îl concureze și care îi limitează deci atotputernicia, care este unul dintre atributele esențiale ale Lui. Dar dacă totul vine de la Dumnezeu, trebuie să admitem totodată că El este cauza nu doar a epidemiilor, dar și a războaielor, a lagărelor de concentrare și că El i-a adus la putere pe Hitler, Stalin sau Pol- Pot pentru a face din ei instrumente ale preinsei Sale dreptăți și a educa popoarele.

În fapt, potrivit Părinților, relele nu au decât o singură sursă, păcatul, el însuși produs de o rea folosință a liberului arbitru de către om. Ele sunt totodată un efect al acțiunii diavolului și a demonilor (îngeri căzuți pentru că la rândul lor și-au folosit rău liberul arbitru) a cărui putere, ca urmare a păcatului primului om, a putut să se instaleze în lume: omul încetând să mai fie "regele creației", satan a putut să devină "prințul acestei lumi".

În ceea ce se petrece acum trebuie văzută acțiunea diavolului și nu pe cea a lui Dumnezeu și în al doilea rând greșeala celui care, în China, consumând sau atingând un animal purtător de virus (așa s-au petrecut lucrurile și în cazul epidemiilor precedente) a transmis efectul greșelii sale întregii omeniri, cum Adam a transmis efectul păcatului său.

Ceea ce tocmai ați spus pune mai multe probleme. Mai întâi unii ar spune că Dumnezeu a creat toți microbii, toți virușii și că moartea însăși este inclusă în creație de la origini și că, așa cum o spune Geneza, tot ceea ce Dumnezeu a creat e bun.

Este chiar o idee pe care o regăsești la unii teologi catolici moderni (de pildă Teilhard de Chardin și discipolul său Gustave Martelet) și care a fost reluată recent de anumiți teologi ortodocși (de pildă Ioan Zizioulas, mitropolit de Pergam și mai recent arhimandritul Chiril Hovuron). Ei au o concepție naturalistă, care se calchiază în parte pe cea a științei moderne.

Credința noastră ortodoxă este diferită: Părinții sunt unanimi în a afirma că Dumnezeu nu a creat moartea și că ea este o urmare a păcatului, la fel și

boala și suferința, care nu aparțineau condiției originare paradisiace și care de altfel au fost abolite în condiția paradisiacă viitoare, în împărăția cerurilor.

Problema de a ști dacă boala, suferința și moartea sunt rele are un răspuns dublu. Pe plan fizic mai întâi este de netăgăduit că există lucruri rele, căci, așa cum am spus anterior, sunt dezordini, perturbări introduse în buna funcționare a organismelor vii create de Dumnezeu. Chiar și din punct de vedere naturalist, pentru o ființă vie sănătatea și viața corespund stării normale, boala, infirmitățile și moartea reprezintă o stare anormală. Boala, așa cum am spus mai sus, este o formă de stricăciune, este un proces de deteriorare, de anihilare și suferința este un element care însoțește acest proces și care dovedește că ceva în trupul nostru "nu merge bine". Caracterul propriu zis diabolic al bolilor apare foarte clar în cazul unora dintre ele: de exemplu bolile autoimune, în cazul cărora organele folosesc resursele organismului pentru a se autodistrage (este un fel de sinucidere); cancerul, care a pornit de la o alterare genetică, produce tumori aberante (care nu joacă nici un rol în organism) care nu au alt scop decât creșterea lor în detrimentul altor organe pe care ele le vampirizează și le distrug puțin câte puțin, folosind, împotriva medicamentelor puse să lucreze contra lor, toate resursele pe care ființa vie le-a acumulat, de milioane de ani, pentru a se dezvolta și apăra; virusul actual care, ca altele din aceeași familie, se infiltrează în celulele plămânilor și în mod secundar în alte organe, le invadează (ca un dușman o țară), le colonizează și împiedică funcționarea lor sau le perturbă grav, până la a provoca moartea.

În plan spiritual boala, suferința și moartea rămân rele prin originea lor primară (păcatul), dar pot fi abordate și trăite duhovnicește într-un mod constructiv și să devină astfel lucruri bune, dar doar bunuri duhovnicești. Confruntat cu boala, suferința, cu apropierea morții, omul, am mai spus-o, se poate întoarce la Dumnezeu, să se apropie de El și să cultive diferite virtuți (adică dispoziții permanente, altfel spus stări, care să îl unească cu Dumnezeu). Sfântul Grigorie de Nazianz spune că prin boală mulți oameni au devenit sfinți.

Dacă Hristos a murit pentru noi, aceasta s-a petrecut pentru a învinge moartea și ca să ne permită, la sfârșitul vremurilor, să înviem cum a făcut-o El Însuși. Dar pătimirea Sa și agonia pe cruce au de asemenea un alt sens, care nu este subliniat îndeajuns: suferind și murind, El a abolit puterea suferinței și a morții; El ne-a dat, dacă noi ne unim cu El și primim astfel harul pe care ni l-a dat, să nu ne temem de suferință și să ne îmbunătățim duhovnicește prin ele, și

să nu ne temem de moarte, ci să ne punem nădejdea în viața veșnică, astfel încât să putem spune cu sfântul Pavel: "O moarte, unde este biruința ta? O moarte, unde este boldul tău?" (Epistola întâi către Corinteni, cap.15).

O altă problemă apare din ceea ce ați spus mai devreme: de ce Dumnezeu, care este Atotputernic, nu a distrus boala și suferința din lume și de ce subzistă ele atunci când Hristos le-a biruit pentru întreaga omenire pe care a asumat-o în Persoana Sa?

Aceasta este o obiecție forte pentru atei și suscită adesea îndoială printre credincioși.

Răspunsul Părinților este că Dumnezeu l-a creat pe om liber și respectă liberul arbitru al omului până în toate urmările sale. Deoarece păcatul se perpetuează în lume, urmările sale continuă să afecteze natura umană și cosmosul întreg.

Hristos a suprimat păcatul ca necesitate, a pus capăt tiraniei diavolului, a făcut inofensivă moartea, dar El nu a suprimat nici păcatul, nici acțiunea demonilor, nici moartea fizică, nici în general urmările păcatului, ca să forțeze sau să nege voințele libere care sunt în cauză. În plan fizic lumea căzută rămâne supusă propriei sale logici. De aceea boala afectează diferit pe unii sau pe alții și acesta este un fapt în mod deosebit frapant când este o epidemie: după propria constituție fizică, ea atinge pe unii sau pe alții, ea îi afectează ușor pe unii, mai grav pe alții, ea omoară pe unii sau pe alții îi lasă să trăiască, ea omoară pe adolescenți și-i cruță pe cei foarte bătrâni. Doar la sfârșitul vremurilor se va face restaurarea tuturor lucrurilor și vor apărea "un cer nou și un pământ nou", în care ordinea și armonia naturii distruse de păcat vor fi restabilite într-o natură ridicată la un mod de existență superior, în care bunurile dobândite de Hristos prin lucrarea Sa răscumpărătoare și îndumnezeitoare a firii noastre vor fi deplin comunicate tuturor celor care vor fi uniți cu El.

Omul care trăiește în Hristos în Biserică, în care se află plinătatea harului, primește "arvuna Duhului", cunoaște duhovnicește arvunile bunurilor viitoare. În acest plan spiritual, păcatul, diavolul, moartea și stricăciunea nu mai au asupra lui nici o putere, nu îl pot afecta; el este duhovnicește liber față de ele. Dar nestricăciune și nemurirea, dacă ele îi sunt astfel dăruite, nu vor deveni reale pentru trupul său decât după Învierea și Judecata ultime, așa cum îndumnezeirea întregii sale ființe nu va fi deplină decât în acel moment de sfârșit (1 Corinteni 15,28).

În această așteptare, creștinismul este preocupat să ușureze suferința oamenilor și să vindece bolnavii și a încurajat tot timpul mijlocele care lucrează pentru aceasta...

Iubirea de aproapele este, împreună cu iubirea lui Dumnezeu, principala virtute propovăduită de creștinism. Iubirea aproapelui implică voința de a-l ajuta în toate, compasiunea, voința de a-l consola, a-l susține în suferințele sale, de a îngriji bolile sale, de a-l păstra în sănătate deplină. Minunile făcute de Hristos și de Apostoli au fost un exemplu. De aceea creștinismul, de la originile sale, a recunoscut întemeierea bună a medicinei, nu a ezitat să integreze tratamentele profane practicate în societatea în care el s-a născut și dezvoltat și chiar a fost la originea creării de spitale. Timp de secole, în Orient și Occident și până într-o perioadă relativ recentă, infirmierele au fost călugărițe (în Germania și acum ele se numesc "Schwester", adică surori!). În cazul epidemiei de acum toți cercetătorii, medicii, îngrijitorii, ambulanțierii, dar și agenții tehnici și personalul însărcinat cu întreținerea dovedesc un devotament și un spirit de sacrificiu care merge până la a-și pune în pericol sănătatea și viața lor, toate acestea fiind întru totul conforme cu valorile creștine. Toate Bisericile îi binecuvântează și noi trebuie să-i susținem cu putere prin rugăciunile noastre.

Deoarece noi am spus că într-o oarecare măsură firea căzută urmează logica sa proprie, rugăciunile noastre pot ele să aibă vreun efect asupra acestei epidemii, pentru a o încetini sau a-i pune capăt?

Datoria noastră este de a-L ruga pe Dumnezeu ca El să facă astfel încât această epidemie să înceteze. Dar ar trebui ca aceasta să se întâmple când toți oamenii se întorc către El și I-o cer. Dacă nu, din respect pentru libera alegere, El nu va impune atotputernicia Sa celor care nu vor să Îl recunoască și să-I ceară ajutorul. Iată de ce acțiunea divină nu s-a manifestat oprind marile epidemii din trecut. Totuși Dumnezeu a răspuns cererii unor grupuri mici unite și a oprit în mod miraculos epidemiile locale. În același mod breșe în logica lumii căzute au fost făcute din toate timpurile în favoarea unor persoane particulare prin intervenția lui Dumnezeu, a Mamei Sale sau a sfinților. Dar prin definiție minunile sunt excepții față de ordinea comună și obișnuită. Hristos Însuși nu a făcut minuni colective, ci totdeauna vindecări personale și totdeauna, trebuie subliniat, în legătură cu un scop duhovnicesc și o acțiune duhovnicească deodată (iertarea păcatelor) legate de viața și destinul unei persoane. Aceasta îmi oferă prilejul să amintesc și că boala poate să ne aducă profit, duhovnicește vorbind, în timp ce, sănătatea păstrată sau redobândită este inutilă dacă noi

nu ne folosim de ea în mod duhovnicește. Una dintre întrebările pe care ni le pune actuala epidemie este și aceasta: ce am făcut noi până acum cu sănătatea noastră și ce vom face cu ea dacă vom supraviețui?

Privitor la vindecările minunate făcute de Hristos, vedem că ele au fost făcute uneori la cererea persoanelor pe care El le-a vindecat, alteori la cererea celor apropiați lor. Aceasta ne amintește că este important să ne rugăm pentru noi înșine, pentru a obține protecție și vindecare, dar și pentru cei apropiați și mai mult, pentru toți oamenii, cum o fac toți sfinții care se roagă pentru lumea întreagă pentru că în ei înșiși se simt solidari cu toți.

Rugăciuni de toate felurile s-au răspândit pe site-urile ortodoxe în cursul acestor ultime săptămâni. Ce rugăciuni recomandați dvs. îndeosebi?

Orice rugăciune este bună, căci ea ne apropie de Dumnezeu și de aproapele nostru. Ne putem adresa lui Hristos, Mamei lui Dumnezeu și tuturor sfinților căci, așa cum îmi spunea sfântul Paisie Athonitul, într-una dintre întâlnirile cu el, fiecare sfânt poate vindeca orice boală și sfinții nu sunt invidioși unii pe ceilalți.

Rămân totuși un pic sceptic față de anumite forme de pietate care frizează superstiția, dar care sunt inevitabile în aceste circumstanțe: de pildă a ieșit din uitare o sfânta Corona; vom vedea în curând apărând un sfânt Virus (episcop al Vienei în sec IV).

În ce mă privește îmi place și o folosesc de multe ori pe zi rugăciunea alcătuită de patriarhul Daniel al României care este scurtă, simplă și completă. Am modificat ușor textul:

”Doamne, Dumnezeul nostru, care ești bogat în milostivire și care cu înțelepciune binevoitoare călăuzești viețile noastre, ascultă rugăciunea noastră, primește pocăința noastră pentru păcatele noastre, oprește această epidemie.

Tu Care ești doctorul sufletelor și al trupurilor noastre, dăruiește sănătate celor care sunt atinși de boală și fă-i să se ridice din patul durerii ca să te poată slăvi, pe Tine, Mântuitorul cel milostiv.

Apără-i de orice boală pe cei sănătoși.

Apără-ne pe noi înșine, netrebncii Tăi slujitori, ca și pe părinții și apropiații noștri.

Binecuvântează, întărește și păzește, Doamne, prin harul Tău, pe toți cei care, din iubire de oameni și din spirit de jertfă îngrijesc bolnavii în casele lor sau în spitale.

Îndepărtează orice boală și suferință de la poporul Tău și învață-ne să prețuim viața și sănătatea ca daruri care vin de la Tine.

Dăruiește-ne, Doamne, pacea Ta și umple inimile noastre de credință nezdruncinată sub ocrotirea Ta, de nădejde în ajutorul Tău și de iubire pentru Tine și aproapele nostru.

Căci Tu ne poți milui și mântui, Dumnezeuul nostru și pe Tine Te slăvim: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”